

KEPEMIMPINAN DIPLOMATIK PEMERINTAH KERAJAAN DALAM AL-TARIKH SALASILAH NEGERI KEDAH

SALMAH JAN NOOR MUHAMMAD
Universiti Putra Malaysia
salmahjan@upm.edu.my

ABSTRAK

Al-Tarikh Salasilah Negeri Kedah merupakan karya yang merakamkan sejarah pentadbiran kerajaan Kedah. Antara sejarah pentadbiran yang dinyatakan dalam naskhah ini adalah tentang pengurusan hubungan diplomatik kerajaan Kedah dengan beberapa kerajaan lain seperti Ligor dan Aceh. Pengurusan ini telah mengetengahkan kepemimpinan diplomatik pemerintah Kedah dalam mengurus tadbir hubungan diplomatiknya dengan kerajaan berkenaan. Hubungan diplomatik ialah sebuah hubungan antarabangsa atau hubungan lintas sempadan sebuah kerajaan untuk meluaskan pengaruh dan memenuhi keperluan masing-masing. Oleh itu, makalah ini akan membincangkan kepemimpinan diplomatik pemerintah kerajaan, terutamanya dari aspek pelaksanaan kaedah dan seterusnya menghuraikan keberkesanan kaedah tersebut terhadap hubungan diplomatik kerajaan Kedah. Bagi memperoleh data ini, suatu kajian kepustakaan telah dilakukan. Hasil dapatan menunjukkan bahawa terdapat tiga kaedah kepemimpinan diplomatik yang dominan dan diaplikasikan oleh pemerintah kerajaan Kedah dalam naskhah kajian ini, iaitu kaedah tiga dalam satu, transformasi hubungan permusuhan kepada pendamaian, dan pertautan semula ikatan diplomatik.

Kata kunci: kepemimpinan; diplomatik; Kedah; transformasi; pendamaian

GOVERNMENT DIPLOMATIC LEADERSHIP IN AL-TARIKH SALASILAH NEGERI KEDAH

ABSTRACT

Al-Tarikh Salasilah Negeri Kedah is a recorded piece of work which focuses on the history of administration of Kedah's government. Among many histories described, this manuscript highlighted the the management of Kedah's government's diplomatic relationship with other governments such as Ligor and Aceh. It talks about Kedah's diplomatic ways in handling its other diplomatic relationships with other respective international governments, or state borders authrotities to widen its influence and to fulfil and other needs. Therefore, this article will discuss the Kedah government's diplomatic leadership, mainly from the aspect of implementation and subsequently elucidate its effectiveness in the practice of its diplomatic policy. For this purpose, in order To obtain this data, a literature review was specifically prepared. Data analysis showed that there are three types of dominant diplomatic leadership that

had been applied by Kedah's government, they are: the three in one method, the transformation of relationship from confrontation to reconciliation, and the reunion of diplomatic bond.

Keywords: leadership; diplomatic; Kedah; transformation; reconciliation

PENGENALAN

Kepemimpinan merupakan aset penting kepada pemerintah kerajaan dalam usahanya mempengaruhi jiwa dan minda rakyat untuk bersama-sama merealisasikan matlamat yang telah dibentuk bagi memantapkan tadbir urus kerajaan. Pemimpin ialah seseorang yang membantu orang lain untuk memperoleh hasil yang diinginkan. Pemimpin bertindak dengan kaedah untuk memperlancarkan produktiviti, nilai moral, respons yang bersemangat, komitmen yang jelas dan tegas dan sangat efisien dalam membuat tindakan (Manat Solihat, 2015: 2). Menurut Abdullah dan Ainon (2005), kepemimpinan merupakan tingkah laku yang bertujuan untuk mempengaruhi orang lain supaya mereka sanggup dan dengan secara sukarela melakukan apa yang dikehendaki oleh orang yang memimpin. Sementara itu, kepemimpinan menurut Peter G. Northouse (1997) ialah segala aktiviti yang mempengaruhi individu dalam kumpulan atau organisasi serta dapat membawa ke arah pencapaian sesuatu matlamat.

Selain itu, Gordon (1955) menyatakan bahawa kepemimpinan ialah satu proses interaksi di antara individu dengan kumpulan atau khususnya di antara individu dengan keseluruhan ahli-ahli yang menganggotai kumpulan. Setiap yang terlibat dengan proses interaksi ini boleh dianggap memegang peranan yang tertentu yang membezakan antara satu sama lain. Asas yang membezakan antara satu dengan lain ini ialah pengaruh, iaitu pemimpin mempengaruhi dan pengikut mematuhi. Dalam hal ini, perkara mempengaruhi dan melakukan sesuatu dengan sukarela itu akan terjadi apabila seorang pemerintah berjaya menterjemahkan matlamat yang dirancang dalam bentuk interaksi dan tingkah laku. Edmonds R. (1979) berpendapat bahawa situasi ini merupakan situasi *principals can make a difference*, yang membawa maksud bahawa sesebuah organisasi boleh dimajukan dan kemajuannya berpunca daripada kepemimpinan pihak pengurusan. Keupayaan memupuk kerjasama antara pengurusan dan pekerja (orang bawahan) dalam pelbagai aktiviti organisasi merupakan prasyarat penting kepada kepemimpinan berkesan. Untuk mewujudkan perkara tersebut memerlukan suatu alat (*agency*) dari masyarakat yang mempunyai kekuasaan untuk mengatur hubungan-hubungan manusia dalam masyarakat dan mengesahkan gejala-gejala kekuasaan dalam masyarakat (Ahmad Khoirul Fata, 2012: 2)

Dalam hal ini, hubungan dua hala antara pemerintah sebagai peneraju utama dan rakyat sebagai pelaksana sangat penting, khususnya perkara yang melibatkan hubungan diplomatik antara kerajaan lain. Hubungan diplomatik memainkan peranan dalam menebarkan kuasa dan pengaruh di samping mengukuhkan kerajaan di mata kerajaan lain. Diplomatik ialah hubungan tersusun antara kerajaan dan merupakan rangka asas kepada perhubungan antara negara dengan menggunakan kebijaksanaan dan budi bicara dalam perhubungan rasmi di antara negara (Mokhtar Muhammad, 2005:18). Diplomatik didefinisikan sebagai hubungan yang melibatkan dua atau lebih kerajaan, yang mempunyai matlamat dan keinginan bersama untuk bersatu dalam memenuhi kelompongan yang ada dalam sesebuah pemerintahan dan pentadbiran kerjaan (Salmah Jan, 2015:136). Selain itu, diplomatik juga merupakan hubungan antarabangsa yang terbina hasil daripada persetujuan antara atau lebih kerajaan untuk mencapai matlamat yang sama. Oleh itu, kepemimpinan diplomatik dapat didefinisikan sebagai stail, interaksi dan tingkah

laku seorang pemerintah dalam usaha untuk mempengaruhi pemerintah kerajaan lain dalam menjalankan atau mengekalkan hubungan bagi mencapai kata sepakat dan mengamalkan situasi menang-menang dalam perhubungan tersebut.

Apabila membicarakan kepemimpinan diplomatik pemerintah kerajaan, adalah wajar untuk meneliti naskhah Melayu lama, terutamanya yang bergenre sastera sejarah sebagai bahan perbincangan. Hal ini kerana, sastera sejarah mempunyai pembuktian dan peristiwa lebih jelas. Walaupun genre ini kadang kala dibauri dengan unsur mitos, namun kewujudan unsur keindahan ini tidak akan merencatkan peristiwa yang ingin disampaikan oleh pengarang. Salah satu manuskrip yang bersifat sejarah dan menceritakan tentang kepemimpinan diplomatik ialah *Al-Tarikh Salasilah Negeri Kedah*. *Al-Tarikh Salasilah Negeri Kedah* merupakan karya Muhammad Hassan Dato' Kerani Muhammad Arshad yang telah ditransliterasi oleh Mohd Zahid Mohd Shah dan diterbitkan oleh Dewan Bahasa dan Pustaka, Kuala Lumpur pada tahun 1968. *Al-Tarikh Salasilah Negeri Kedah* ditulis setelah Muhammad Hassan menerima perintah daripada Tunku Ibrahim ibn Sultan Abdul Hamid, Pemangku Raja pada 1 Rejab 1345H (5 Januari 1927). Tunku Ibrahim inginkan sebuah tulisan baru tentang sejarah Kedah dibuat kerana baginda tidak berpuas hati dengan karya Wan Yahaya (*Salasilah atau Tarikh Kerajaan Kedah*) yang dicetak di Pulau Pinang dan diharamkan pengedarannya di Kedah atas perintah Tunku Ibrahim (http://www.mykedah2.com/10heritage/106_2_p2.htm#sub3).

Perbincangan tentang naskhah ini telah dilakukan oleh beberapa ilmuwan tempatan. Antaranya, Abdullah Zakaria Ghazali (1996: 259). Beliau mengatakan bahawa dalam *Al-Tarikh Salasilah Negeri Kedah*, bunga emas dihantar ke Ligor oleh Kedah sebagai membalas jasa bantuan Raja Ligor menentang angkatan Tenangsari yang menyerang Kedah. Manakala kerajaan Siam sahaja yang menyifatkan penghantaran bunga emas dan perak sebagai tanda pertuanan Siam ke atas Kedah. Sementara itu, Jelani Harun (2003: 12) menegaskan bahawa naskhah ini memfokuskan perbincangan kepada dua aspek penting, iaitu tentang dokumen sejarah dan adab ketatanegaraan. Beliau mengatakan bahawa salasilah raja Kedah, pembukaan negeri dan kota, kedatangan Islam, peranan para pembesar, perkahwinan dan kemangkatan, peperangan dengan negara luar, keberangkatan raja, penerimaan utusan, pemantapan sistem sosial dan pentadbiran, serta perhubungan dengan Inggeris merupakan dokumen sejarah yang penting dalam naskhah ini dan perlu dijadikan rujukan dalam menceritakan tentang sejarah Kedah manakala, adab ketatanegaraan yang meliputi 'adab raja,' 'adab peperangan,' 'adab temenggung' dan 'adab penasihat raja' adalah panduan kepada raja-raja Kedah untuk memerintah dengan saksama dan merupakan suatu sumber yang sangat berharga dalam menelusuri ketinggian dan kebijaksanaan adab pemerintahan negeri Kedah masa silam.

Seterusnya, Siti Hawa Salleh (2009: 3), menyatakan bahawa dalam menaikkan imej kerajaan Kedah sebagai kerajaan yang selamat untuk dilawati, *Al-Tarikh Salasilah Negeri Kedah* telah menjadikan pemerintahan Sultan Muzaffar Shah sebagai salah satu contoh yang terbaik dalam menjamin kestabilan dan keselamatan negeri Kedah. Sultan Muzaffar Shah telah membahagikan tugas kepada ketiga-tiga puteranya untuk membantu baginda mengawasi negeri Kedah. Misalnya, Tengku Mu'azzam ditugaskan memerintah di kawasan utara di Kota Palas dan Mukin Wang Tepus. Tengku Sulaiman (Tengku Seri Paduka Raja Sulaiman) ditugaskan memerintah Pulau Langkawi dan pulau lain di sepanjang pantai Kedah hingga ke Kuala Perai dan Kuala Kerian, manakala Tengku Mahmud ditugaskan menjaga kota Ulu Padang Terab daripada musuh dari sebelah Timur. Pembahagian tugas ini memperlihatkan kesedaran dan tanggungjawab Sultan Muzaffar Shah melatih putera baginda menjalankan tugas masing-

masing. Hasil daripada perbincangan para ilmuwan ini, telah membuka ruang kepada penulis untuk meneliti kepemimpinan diplomatik, terutamanya yang menjadi amalan kepada pemerintah kerajaan yang terlibat. Ini kerana, topik ini merupakan topik penting kepada perkembangan dan pengukuhan pentadbiran dan pengaruh kerajaan Kedah pada zaman tersebut.

OBJEKTIF

Objektif kajian penulisan ini adalah untuk (1) mengenal pasti kaedah kepemimpinan diplomatik pemerintah kerajaan dalam naskhah *Al-Tarikh Salasilah Negeri Kedah*, dan (2) menganalisis keberkesanan kaedah tersebut terhadap kerajaan Kedah dalam melangsungkan dan mengukuhkan hubungan diplomatik.

METODOLOGI

Dalam penulisan ini, kaedah kualitatif dengan menggunakan kaedah analisis kandungan teks bagi mengenal pasti kaedah kepemimpinan diplomatik pemerintah kerajaan dalam naskhah *Al-Tarikh Salasilah Negeri Kedah* dan seterusnya menghuraikan keberkesanan kaedah tersebut terhadap kerajaan berkenaan dalam melangsungkan dan mengukuhkan hubungan diplomatik. Kepemimpinan diplomatik ini akan berfokuskan kepada naskhah *Al-Tarikh Salasilah Negeri Kedah* sebagai sumber primer dalam perbincangan kajian ini.

Terdapat tiga tahap tatacara kajian yang dirancang dalam mengemukakan penulisan ini, iaitu pengumpulan data, penganalisan data, dan rumusan. Pada tahap pengumpulan data, penulis melakukan penelitian terhadap naskhah pilihan yang bersesuaian dengan objektif kajian. Setiap pembacaan terhadap kandungan naskhah diteliti dan dicatat, terutamanya maklumat yang membincangkan topik kajian. Sementara itu, pada tahap penganalisan data, perkara yang ditumpukan ialah berkenaan maklumat yang diperoleh daripada tahap pertama dan maklumat yang digunakan sebagai bahan perbincangan untuk menganalisis dapatan kajian. Hasil daripada analisis data tersebut, satu rumusan dapatan dilakukan untuk menghuraikan pemerintahan diplomatik pemerintah kerajaan menerusi bahan kajian dengan menggunakan teori hubungan antarabangsa yang diperkenalkan oleh 'AbdulHamid 'A. AbuSulayman.

ANALISIS DAN PERBINCANGAN

Dalam perbincangan ini, penulis akan menumpukan kaedah kepemimpinan diplomatik yang digunakan oleh pemerintah kerajaan Kedah dalam melangsungkan hubungan diplomatik dengan kerajaan Ligor dan Aceh. Antara kaedah tersebut ialah (1) kaedah tiga dalam satu, (2) transformasi hubungan permusuhan kepada perdamaian, dan (3) pertautan semula ikatan diplomatik.

Kaedah Tiga dalam Satu

Kaedah tiga dalam satu yang dimaksudkan ialah penghantaran utusan, pengiriman warkah dan pemberian hadiah. Kaedah ini digunakan untuk mengikat hubungan diplomatik antara kerajaan

Kedah dan Ligor. Peristiwa ini bermula, apabila Seri Paduka Maharaja Derma Raja, iaitu Raja Kedah yang ketujuh bercadang untuk membuka ruang hubungan diplomatiknya kepada kerajaan Ligor dan seterusnya ingin membalas jasa Raja Ligor atas bantuan ketenteraan yang telah diberikan.

Seri Paduka Maharaja Derma telah mendapat ancaman perang daripada Raja Burma yang bernama Raja Tenangsari. Matlamat Raja Tenangsari adalah untuk menjadikan Kedah sebagai kerajaan takluknya dalam jelajah penebaran kuasanya. Peperangan tersebut telah berlaku di Padang Jangam, negeri Kedah. Pengarang naskhah telah mencatatkan kejadian tersebut menerusi petikan berikut,

Maka angkatan Raja Tenangsari itu di-sekat oleh Maha Putera dan segala hulubalang pahlawan dan ra'ayatnya sakalian. Maka berperang-lah kedua pihak itu. Ramai-lah yang mati dan luka di-antara kedua2 pihak itu.

(Mohd Zahid Mohd Shah, 1968:20)

Berita peperangan tersebut telah sampai ke pengetahuan Raja Ligor. Lalu Raja Ligor mengambil keputusan untuk membantu Raja Kedah menghadapi musuh. Dalam konteks ini, jelas menunjukkan bahawa Raja Ligor ialah seorang yang cintakan kedamaian nasional. Baginda tidak gemar melihat perbuatan Raja Tenangsari yang ingin mengganggu-gugat kedaulatan kerajaan Kedah atau Qalha, maka baginda rasa terpanggil untuk memberi bantuan kepada kerajaan Kedah atas dasar cintakan keamanan serantau. Niat suci baginda itu diterjemahkan oleh baginda apabila baginda dan tenteranya sanggup berkorban nyawa untuk bersama-sama menyelamatkan kedaulatan kerajaan Kedah.

Selain itu, tindakan Raja Ligor adalah tepat kerana baginda telah membantu mengekang pencerobohan jenayah yang dilakukan oleh Raja Tenangsari terhadap Raja Kedah. Menurut Abdul Aziz Hussin (2010) bahawa pencerobohan jenayah di bawah seksyen 411 membawa maksud,

Barang siapa yang masuk ke dalam atau ke atas harta yang dimiliki oleh seseorang lain dengan niat hendak melakukan sesuatu kesalahan atau hendak menakutkan, mengaibkan atau menggusarkan mana-mana orang yang memiliki harta itu atau setelah dengan sah di sisi undang-undang masuk ke dalam atau ke atas harta itu tinggal di situ dengan menyalahi undang-undang dengan niat dengan jalan demikian itu hendak menakutkan, mengaibkan atau menggusarkan mana-mana orang itu atau dengan niat hendak melakukan sesuatu kesalahan adalah dikata melakukan 'pencerobohan jenayah.'

Berdasarkan sumber rujukan di atas, pencerobohan jenayah daripada konteks penulisan ini ialah perbuatan memasuki sesuatu kawasan tanpa keizinan daripada pihak tuan rumah dengan niat untuk melakukan sesuatu perkara yang negatif atau honar dengan tujuan untuk menguasai kawasan tersebut dan meluaskan pengaruh serta melakukan pengawalan tenaga dan minda terhadap masyarakat yang dicerobohi. Allah telah berfirman dalam surah *an-Nur*, ayat 27 yang bermaksud,

Jangan kamu masuk ke dalam rumah yang bukan milik kamu sehingga kamu meminta izin dan salam kepada ahlinya.

Secara rasionalnya, daripada terjemahan surah di atas; bahawa hukum meminta izin memasuki sesebuah kawasan itu wajib dilakukan. Hal ini penting, bagi mengelakkan sebarang kesalahfahaman yang bakal wujud terhadap niat seseorang yang berada di kawasan tersebut. Menurut Zulkifly Muda (2009: 77), orang yang memasuki rumah orang lain tanpa izin dianggap sebagai penceroboh. Tuan rumah berhak menghalaunya walaupun menggunakan kekerasan dan dibenarkan memukul sekiranya dia berdegil.

Akhirnya, atas kerjasama antara dua buah kerajaan, iaitu kerajaan Ligor dan kerajaan Kedah, maka angkatan tentera Raja Tenangsari pun dapat dikalahkan. Peperangan tersebut memakan masa selama setahun. Bantuan secara rela oleh Raja Ligor dan peristiwa perang tersebut telah membuka mata hati Seri Paduka Maharaja Derma Raja agar memberi ruang kepada kerajaan baginda untuk berhubungan dengan kerajaan luar demi kedaulatan kerajaan Kedah dan mengekalkan pemerintahan oleh waris baginda. Baginda percaya bahawa kemakmuran dan kekayaan kerajaan Kedah akan terancam sekiranya baginda bertegas untuk hidup berdikari tanpa bantuan luar. Kemakmuran kerajaan Kedah itu telah membawa ramai pedagang asing dari luar untuk berniaga di negeri Kedah. Oleh itu, baginda perlu berusaha untuk mengekalkan keadaan sedemikian demi kepentingan politik, ekonomi, dan sosial kerajaan Kedah. Menurut Ismail Saleh (2003: 6), orang Melayu di Kedah pada masa itu, rata-ratanya ialah ahli pelayaran dan ahli perniagaan. Kapal Kedah memenuhi laut di Kepulauan Melayu, India, dan laut Siam. Oleh itu, sekiranya terdapat gangguan daripada pihak luar, maka kekacauan yang tercetus itu akan mencemar imej kerajaan Kedah sebagai salah sebuah kerajaan maritim di Kepulauan Melayu yang tersohor.

RAJAH 1: Kerajaan Kedah maju antara abad ke 5-13 M dan merupakan pelabuhan dan kerajaan tertua di pantai barat Semenanjung Tanah Melayu.

Sehubungan dengan itu, Seri Paduka Maharaja Derma Raja bercadang untuk menjalinkan hubungan dengan kerajaan Ligor. Oleh itu, baginda telah mendapat idea yang hebat, iaitu dengan menghantar utusan baginda bernama Tan Dermadewa dengan diiringi oleh empat orang ketua dan seratus orang pengiring serta dikirimkan sepucuk warkah diplomatik dan bingkisan hadiah, iaitu seponon bunga emas dan bunga perak di samping peralatan lain seperti kain kasa, kain putih, utar-utar, tombak, lembing dengan alasan untuk membalas jasa di atas pertolongan yang diberikan oleh Raja Ligor dalam peperangan tersebut. Sebenarnya tujuan kedatangan rombongan baginda itu adalah untuk mengikat perhubungan secara berterusan dengan Raja Ligor.

Hatta, pada suatu hari Seri Paduka Maharaja Derma Raja bermuafakat dengan paduka adinda baginda Maha Putra dan Menteri keempat dan Menteri Delapan hendak membalas kebajikan Raja Ligor yang membantu Maha Putra di-dalam peperangan menentang Raja Tenangsari di-Padang Jagam itu. Sa-telah putus muafakat yang tersebut itu mereka membuat ketetapan hendak membuat sa-pohon bunga emas dan sa-pohon bunga perak; tiap2 sa-pohon itu mempunyai empat chabang, untok dihantarkan kepada Raja Ligor. Barang2 lain yang hendak di-hantar itu termasuk juga dua kayu kain khasa berkepala benang emas dan dua belas buah perisai dan dua belas utar2 dan dua belas batang tombak, dua belas batang lembing dan dua belas kayu kain puteh.

(Mohd Zahid Mohd Shah, 1968: 21)

Perkara yang menarik perhatian dalam peristiwa ini ialah tentang pemberian hadiah. Setiap pemberian hadiah yang beraneka ragam tersebut sebenarnya mempunyai maksud yang tertentu. Terdapat kerajaan yang memberikan hadiah tersebut atas dasar kepentingan politik, ekonomi dan sosial (Hashim Musa, Salmah Jan et.al, 2013: 9). Seri Paduka Maharaja Derma Raja telah memberikan makna di sebalik tujuan baginda menghadahkan barang berharga tersebut kepada Raja Ligor. Sebagai contoh, pemberian seponon bunga emas dan bunga perak ialah untuk menggantikan perbelanjaan perang yang telah dibelanjakan oleh Raja Ligor. Sementara itu, hadiah seperti tombak, lembing, perisai dan utar-utar (perisai kecil yang berbentuk bundar yang dihasilkan daripada tembaga atau besi) bermaksud bagi menggantikan alat senjata pahlawan yang telah rosak manakala, kain putih adalah bertujuan untuk menggantikan kain baju rakyat Raja Ligor yang telah koyak semasa berperang. Maksud hadiah tersebut dinyatakan dalam petikan berikut,

Adapun bunga emas dan bunga perak itu ia-lah untok mengganti perbelanjaan peperangan; tombak dan lembing, perisai dan utar2 itu ia-lah untok menggantikan senjata hulubalang pahlawan yang binasa, dan kain puteh itu di-berikan kepada ra'ayat kerana menggantikan kain yang binasa dalam masa peperangan, demikian-lah ma'ananya balasan itu.

(Mohd Zahid Mohd Shah, 1968: 21)

Dalam hal ini, Seri Paduka Maharaja Derma Raja ialah seorang pemerintah yang tahu tentang tugas dan tanggungjawab baginda, terutamanya dalam urusan hubungan diplomatik kerajaan baginda. Sebagai pemerintah tertinggi kerajaan, tindakan baginda memaknakan setiap pemberian itu adalah untuk menarik perhatian dan mengambil hati Raja Ligor di samping

memperlihatkan keprihatinan baginda terhadap kos perbelanjaan yang telah dibelanjakan oleh Raja Ligor dalam membantu angkatan tentera baginda dalam peperangan tersebut. Selain itu, tindakan baginda itu juga ialah untuk mengharumkan nama dan kerajaan baginda di mata kerajaan Ligor. Tindakan Seri Paduka Maharaja Derma Raja ini berpadanan dengan contoh petikan di bawah ini, yang menasihatkan bahawa setiap raja perlu menjaga nama baik diri dan kerajaannya.

Nasihat: Seyogianya bagi hamba Allah memelihara namanya daripada tukas dan cerca segala manusia, istimewa pula segala raja-raja dan segala orang besar-besar, memelihara namanya daripada demikian itu, dan jangan ia mengerjakan suatu pekerjaan yang datang kepadanya tukas.

(*Bustan al-Salatin, UM MS 41: 420*)

Kaedah tiga dalam satu ini berjaya direalisasikan apabila Raja Ligor bersetuju menjalinkan hubungan diplomatik dengan kerajaan Kedah. Raja Ligor tertarik hati dengan pemberian hadiah yang dianggap oleh baginda (Raja Ligor) sangat bernilai. Antara reaksi Raja Ligor yang digambarkan oleh pengarang naskhah ini ialah,

Maka persembahan2 itu diterima oleh Raja Ligor dengan beberapa kesukaan dan puji2an. Kehendak puji2an itu ia-lah supaya perhubungan antara kedua2 buah negeri itu akan tinggal berkaseh2an sampai ka-anak chuchu chichit.

(Mohd Zahid Mohd Shah, 1968: 22)

Lalu, Raja Ligor pun mengambil tindakan positif sebagai tanda persetujuan kepada hubungan tersebut dengan mengaplikasikan kaedah tiga dalam satu, iaitu,

- (1) Memberi persalinan pakaian kepada utusan kerajaan Kedah
- (2) Membalas hadiah

... Maka sa-telah putus muafakat itu, mereka pun membalas hantaran itu dengan menghadihkan gaharu dan kemenyan dan delapan ratus gantang beras untok di-jadikan bekalan orang2 Qalha yang hendak balek.

(Mohd Zahid Mohd Shah, 1968: 22)

- (3) Mengutus surat

Sa-Puchok surat di-tuliskan mengatakan yang barang2 yang dihantar oleh Seri Paduka Maharaja Derma Raja seperti yang tersebut di-dalam surat baginda itu ia-itu bunga emas bunga perak dan alat2an lain di bawa oleh Tan Dermadewa sudah di-terima. Sa-bahagian surat itu berbunyi lebeh kurang bagini;

“Perhamba dan segala menteri2 perhamba sangat suka hati menerima pemberian Seri Paduka Maharaja itu. Dan lagi perhamba dengan segala menteri2 sangat besar hati suka hendak memandang lagi hari yang ka-hadapan bunga emas bunga perak hantaran Seri Paduka Maharaja tiap2 tiga tahun sakali, supaya tiada berkeputusan kaseh berkasehan dan tiada boleh lupa sampai ka-anak chuchu chichit turun-temurun memandang bunga emas bunga perak Qalha itu. Dan perhamba dengan segala

menteri2 ingat tentu-lah Seri Paduka Maharaja terlebih suka hati hendak hantar saperti perhamba buka hati sebut kata itu.”

(Mohd Zahid Mohd Shah, 1968: 23)

Dalam hal tersebut, Raja Ligor dapat menilai bahawa Raja Kedah itu memang serius menjalinkan hubungan dengan kerajaannya. Selain itu juga, Raja Ligor dapat menjangkakan bahawa jalinan hubungannya dengan Kedah akan membawa kebaikan kepada kedua-dua pihak, iaitu kebaikan dari aspek ekonomi kepada pihaknya manakala, aspek politik kepada pihak Kedah. Dalam keadaan ini, kedua-dua pihak berada dalam situasi menang-menang. Menang-menang ialah kedua-dua mendapat bahagian yang sama rata (Md. Yadi Said, 2006: 152). Lanjutan daripada peristiwa di atas, hubungan antara kerajaan Kedah dengan Raja Ligor bertambah erat. Seri Paduka Maharaja Derma Raja pun mengotakan janjinya untuk memberi dan menghantar hadiah istimewa itu kepada Raja Ligor seperti yang dikehendaki oleh Raja Ligor sebagai tanda wujud hubungan diplomatik sosiopolitik antara kerajaan tersebut.

...Maka Seri Paduka Maharaja Derma Raja pun bermuafakat dengan segala menteri-nya fasal bunga emas bunga perak yang dikehendaki Raja Ligor itu. Maka keputusan muafakat ia-lah menetapkan hendak menghantarkan bunga emas bunga perak tiap2 tahun sa-kali tanda berkaseh2an sa-bagaimana di-kehendaki Raja Ligor itu.

(Mohd Zahid Mohd Shah, 1968: 23-24)

Transformasi Hubungan Permusuhan kepada Pendamaian

Transformasi hubungan permusuhan kepada pendamaian merupakan suatu langkah untuk mengubah tindakan, keputusan ataupun persepsi sesebuah kerajaan yang berniat untuk melakukan ancaman kepada kerajaan lain kepada hubungan berbaik-baik ataupun ingin membina hubungan diplomatik. Dengan kata lain, perkara ini melibatkan suatu daya upaya yang dilakukan oleh sesebuah kerajaan untuk mentransformasikan perkara yang negatif kepada perkara yang lebih bersifat positif. Justeru, perkara negatif seperti permusuhan yang tercetus daripada peperangan sekiranya dapat dielakkan akan dapat membina keyakinan sesebuah kerajaan untuk terus maju ke depan. Tindakan mengelakkan peperangan ataupun ancaman lain merupakan suatu tindakan yang menuju ke arah penyelesaian konflik (Mohamad Faisol Keling & Mohammad Fuad Othman, 2006: 111).

Naskhah *Al-Tarikh Salasilah Negeri Kedah* turut menceritakan tentang kisah perhubungan dingin kerajaan Kedah dengan kerajaan Aceh sebelum kedua kerajaan ini menjalinkan hubungan diplomatik. Pada mulanya, kerajaan Aceh berhasrat untuk menyerang dan menjadikan Kedah sebagai tanah jajahan untuk Aceh meluaskan pengaruh dan kuasanya di Semenanjung Tanah Melayu. Misi utama Aceh ialah ingin menjadi seperti Turki yang terkenal sebagai kuasa besar dunia (Victor A. Pogadaev, 2010: 183). Pada masa itu, Aceh diperintah oleh Sultan Iskandar Mahkota Alam (1607-1636) yang merupakan Sultan Aceh teragung dan paling dikenali ramai, baik di Timur mahupun di Barat (Ahmad Jelani Halimi, 2008: 292). Perkhbaran tentang niat Sultan Aceh untuk menyerang Kedah telah disampaikan oleh Nakhoda Lamun, iaitu seorang pedagang daripada negeri Inderagiri yang menjalankan perniagaannya di negeri Kedah kepada Raja Menehara. Lalu, Raja Menehara pun menyampaikan berita itu kepada Sultan Sulaiman Shah untuk tindakan selanjutnya bagi menghadapi ancaman tersebut.

Maka sahut Raja Menehara, “Nenda dapat khabar daripada Nakhoda Lamun bahawa Raja Aceh yang bernama Sultan Iskandar Mahkota Alam sudah bersiap angkatan peperangan hendak melanggar negeri Kedah ini. Barangkali tiada berapa lama lagi sampai-lah angkatan-nya itu ka-sini.”

(Mohd Zahid Mohd Shah, 1968: 55)

Hasil daripada permuafakatan kerajaan Kedah, terdapat dua cara untuk menghadapi permasalahan ini, iaitu yang pertama, berperang manakala, cara kedua ialah mengambil jalan pendamaian. Kaedah mengambil jalan pendamaian ini telah dicadangkan oleh Dato’ Seraja Imam dengan merujuk kepada ‘seratus satu isyarat’ perang.

Yang satu itu ia-lah berperang dengan tiada takut akan hilang nyawa-nya. Yang seratus itu ia-lah dengan kira bichara dan ikhtiar. Sa-kira-nya tiada juga binasa seteru itu maka sampai-lah kapada yang satu isharat ia-itu berperang hingga terbuang nyawa.

(Mohd Zahid Mohd Shah, 1968: 56)

Selain itu juga, Dato’ Seraja Imam dengan rendah hati memberikan nasihat kepada Sultan Sulaiman sekiranya dapat mengatasi masalah tersebut tanpa melibatkan perang antara kedua pihak. Secara tersiratnya, cadangan dan nasihat Dato’ Seraja Imam kepada Sultan Sulaiman ini adalah bermotifkan untuk mencapai jalan keamanan.

Ampun tuanku, jikalau boleh lagi kita ikhtiarkan dengan jalan yang lain sa-lain daripada berperang itu terlebih baik-lah daripada kita berperang kerana tiada terlebih jahat patek2 sakalian membawa Shah Alam kapada pekerjaan perang, kerana banyak lagi yang dapat di-lakukan sa-lain daripada pekerjaan perang itu, ia-itu seperti dengan ikhtiar atau dengan harta. Jika tiada dapat di-tolakkan dengan ikhtiar yang demikian itu, tatkala itu berperang-lah kita. Apakala terjadi peperangan tiada dapat lagi di-bicharakan dengan harta melainkan dengan nyawa juga.

(Mohd Zahid Mohd Shah, 1968: 56)

Menurut Jelani Harun (2003: 14), isyarat (adab) ‘seratus satu isyarat’ yang dikemukakan oleh Dato’ Seraja Imam ialah usaha dan ikhtiar beliau untuk menghindarkan berlakunya peperangan. Dato’ Seraja Imam memohon agar Sultan Sulaiman tidak melibatkan kerajaan Kedah dan diri baginda ke kancah peperangan. Setiap peperangan yang berlaku pasti mendatangkan pelbagai kesan negatif kepada sesebuah kerajaan. Antaranya, kemusnahan harta benda dan mengorbankan nyawa rakyat yang tidak berdosa. Oleh itu, untuk tidak mewujudkan kesamaran dalam mencari penyelesaian kepada masalah tersebut, Dato’ Seraja Imam telah memberikan cadangan kepada Sultan Sulaiman. Antaranya, menyambut kedatangan Sultan Iskandar Mahkota Alam dengan adat istiadat serta kebesaran dan menyediakan sebuah istana lengkap dengan perhiasan untuk penginapan Sultan Aceh dan angkatan tenteranya. Cadangan ini turut dipersetujui oleh Hassan Ahmad (2006: 340). Menurut beliau, adalah lebih baik bertindak mencegah kemungkinan daripada menunggu sampai musuh itu sempat menjadi ‘musuh’ yang kuat.

Cadangan transformasi permusuhan kepada pendamaian ini disambut baik oleh Sultan Sulaiman. Baginda mengeluarkan perintah untuk membuat persiapan dengan segera. Dalam hal

ini, kebijaksanaan pembesar dalam melakukan sesuatu tugas termasuk untuk menyelamatkan raja dan kerajaan daripada serangan adalah sangat penting. Apatah lagi, para pembesar merupakan orang kanan yang paling hampir dengan raja. Oleh itu, nasihat yang betul akan dapat menyelamatkan maruah raja, bangsa serta kerajaan dan begitu juga sebaliknya, iaitu apabila nasihat yang diberikan itu salah, maka raja dan kerajaan itu akan menerima musibah. Dalam *Kitab Undang-Undang Raja Nati* ada memerihalkan tentang hubungan rapat antara raja dan pembesar.

Dan kata setengah ulama, bermula raja dan menteri2nya itu bersekutu juga pada jahat dan baik kerana raja itu ibarat zat dan menteri itu ibarat sifat. Maka zat dan sifat itu tiada ia bercerai keduanya.

(*Kitab Undang-Undang Raja Nati*: 85)

Kaedah transformasi permusuhan kepada pendamaian yang dirancangkan ini dapat dilihat menerusi pelaksanaan yang diatur dengan begitu tersusun oleh kerajaan Kedah. Buktinya:

(1) Kaedah 1: menyambut tetamu

Maka Tengku Rijaluddin dengan menteri2-nya pun naik dudok menyembah. Sa-telah dudok berkata2 sa-ketika maka dipersembahkan surat paduka ayahanda baginda itu serta di-ma'alumkan dengan perkataan yang elok susun-nya dan halus manis, mempersilakan Sultan Iskandar Mahkota Alam masuk ka-negeri.

(Mohd Zahid Mohd Shah, 1968: 62)

(2) Kaedah 2: membawa rombongan menghadap Sultan Kedah

Maka pada ketika itu Tengku Paduka Maharaja Temenggong Anggota Desa dengan sekalian hulubalang pahlawan memberi hormat, lalu di-main nobat nafiri terlalu gemuroh bunyi-nya. Lalu dipersilakan masuk oleh Tengku Paduka Maharaja Temenggong akan Sultan Iskandar Mahkota Alam dan sakalian pengiring-nya, langsung mereka itu ka-hadapan balai dan di-sambut oleh Dato; Seri Maharaja Putra Dewa lalu naik ka-balai. Pada ketika itu Sultan Sulaiman Shah Yang Maha Mulia ada hadir menanti di-balai penghadapan, lalu hormat berhormat-lah kedua2 Sultan itu, lalu dudok di atas singgahsana di-hadap oleh paduka anakanda baginda Tengku Rijaluddin dan segala menteri2.

(Mohd Zahid Mohd Shah, 1968: 62)

Ternyata kepemimpinan diplomatik pemerintah dan kerjasama bersama dengan menteri Kedah ini, akhirnya telah berjaya mentransformasikan hajat kerajaan Aceh daripada permusuhan kepada pendamaian dengan menjalinkan hubungan diplomatik dengan Kedah. Keberhasilan kaedah di atas dapat dilihat daripada reaksi positif Sultan Iskandar Mahkota Alam. Sultan Aceh itu merasa terharu sehingga sanggup membatalkan niat baginda untuk menyerang kerajaan Kedah serta menerima pelawaan kerajaan Kedah untuk berhubungan diplomatik dengan Kedah.

(1) Reaksi pertama:

Pada ketika itu layu-lah hati Sultan Iskandar hendak meneruskan maksud-nya.

(Mohd Zahid Mohd Shah, 1968: 62)

(2) Reaksi kedua:

Maka Sultan Iskandar dengan segala hulubalang-nya sangat hairan serta malu yang amat sangat melihat menteri2 hulubalang pahlawan yang tertib lendit peratoran mereka di-balai penghadapan itu.

(Mohd Zahid Mohd Shah, 1968: 63)

(3) Reaksi ketiga:

Pada ketika itu luput-lah maksud di-hati Sultan Iskandar Mahkota Alam hendak mengambil negeri Kedah, serta Sultan Iskandar pun beraleh hati-nya kepada berkaseh2an dengan Sultan Sulaiman Shah seperti saudara-nya sendiri.

(Mohd Zahid Mohd Shah, 1968: 63)

Hubungan tersebut terus diperkukuhkan lagi, apabila Sultan Sulaiman telah menerima pelawaan Sultan Aceh untuk mengikutinya kembali ke tanah air. Tujuan Sultan Sulaiman mengikut Sultan Iskandar Mahkota Alam adalah untuk mendekati Sultan Iskandar Mahkota Alam secara peribadi. Hal demikian akan merapatkan hubungan antara dua kerajaan dan memudahkan segala urusan sama ada daripada aspek sosial, politik mahupun hal yang melibatkan urusanniaga sekiranya diperlukan kelak. Oleh itu, pemergian Sultan Sulaiman ke Aceh dapat membantu baginda mengenal pasti keperluan hubungan diplomatik yang perlu dititikberatkan dalam menentukan masa depan kerajaan Kedah sebagai kerajaan baru di Utara Semenanjung Tanah Melayu. Tanpa melibatkan bantuan daripada pihak luar, akhirnya kerajaan Kedah tercapai hasil daripada sikap kerjasama dan kebijaksanaan raja dan pembesar Melayu Kedah yang membawa kerajaan 'musuh' bersikap toleransi. Ancaman seperti peperangan dapat diatasi sekiranya kedua-dua pihak mencintai keamanan atau pendamaian dan berfokuskan kepada matlamat diplomatik. Pendamaian, menurut Zulhilmi Paidi dan Asrar Omar (2003: 36) ialah suatu kaedah yang sering digunakan dalam konflik diplomatik dan antarabangsa.

Pertautan Semula Ikatan Diplomatik

Kaedah pertautan semula ikatan diplomatik merupakan usaha pemerintah kerajaan Kedah untuk mengembalikan semula hubungan yang pernah terjalin sebelum ini dengan kerajaan yang terlibat. Pertautan semula ikatan tersebut disebabkan terjadinya perselisihan faham atau konflik. Menurut K.J Holsti (1983), konflik ialah perkara yang membawa kepada perancangan keganasan yang dilakukan oleh sesebuah pihak atau sekumpulan pihak disebabkan sesuatu isu, permusuhan, sikap, jenis diplomatik, dan gerakan ketenteraan. Justeru, sekiranya konflik tersebut dapat diselesaikan dengan mendapat persetujuan bersama antara dua pihak yang bertelagah, maka tidak mustahil hubungan diplomatik yang terjalin sebelum ini dapat bertaut semula.

Hubungan Ligor dan Kedah tercabul apabila Tengku Ya'akob atau Tengku Embon melakukan pengkhianatan kepada Kedah kerana tidak berpuas hati dengan keputusan Sultan Ahmad Tajuddin Halim Shah II yang ingin melantik Tengku Yusof iaitu adinda sepupu kepada Tengku Ya'akob untuk memerintah Kota Kayang (Perlis) dan Setol (Wilayah Siam), manakala Tengku Ya'akob diarahkan untuk memerintah Kota Setar. Tengku Ya'akob merupakan anak kepada Tengku Dhia'uddin dan sebagai anak, beliau ingin menggantikan ayahandanya memerintah Kota Kayang dan Setol (Mohd Zahid Mohd Shah, 1968: 146). Namun, permintaannya itu tidak dapat dipenuhi oleh Sultan Kedah. Lalu Tengku Ya'akob telah membocorkan rahsia pertahanan Kedah kepada Ligor dan menyeru agar Ligor mengambil kesempatan di sebalik kelemahan pertahanan Kedah itu dengan menawan Kota Kayang dan Kedah. Sebenarnya, Tengku Ya'akob ingin mempergunakan Ligor untuk mencapai misi beliau memerintah Kota Kayang dan seterusnya Kedah. Dalam *Sinar Harian*, yang diterbitkan pada 17 Disember 2011 (<http://www.sinarharian.com.my/mengimbau-sejarah-kota-kayang-di-perlis-1>, muat turun 19 Mei 2016) ada menyatakan bahawa Kota Kayang mempunyai nilai keselamatan yang tinggi disebabkan struktur geografinya yang strategik, iaitu terletak di kawasan yang di kelilingi oleh bukit dan dijadikan perisai keselamatan kepada Kota Istana sekiranya berlaku serangan daripada pelbagai sudut. Selain itu, menurut Muhammad Safwan Mohd A'seri (2013:164), Kota Kayang merupakan sebuah lokasi yang berkepentingan dalam memberi sumbangan ekonomi, mahupun keupayaan keselamatan dari aspek pemerintahan pada ketika itu.

Maka tiga kali Tengku Ya'akob, Raja Muda, masuk mengadap duli baginda bermohon supaya permintaannya itu di-luluskan, akan tetapi tiada juga di-luluskan baginda. Oleh kerana hal yang demikian duli Tengku Ya'akob, Raja Muda, pun bermuafakat dengan orang2-nya berangkat pergi mengadap Raja Ligor yang bernama Chao Phya Nongkon Sri Tamrat di dalam negeri Ligor serta memberitahu kepada Raja Ligor beberapa jalan yang senang jika hendak mengambil negeri Kedah itu. Maka dudok-lah Tengku Ya'akob, Raja Muda di-negeri Ligor.

(Mohd Zahid Mohd Shah, 1968: 144-145)

Peristiwa penawanan Kedah ke tangan Ligor itu telah menguji pemerintahan Sultan Kedah. Baginda berusaha untuk mendapatkan semula Kedah daripada Ligor. Banyak usaha yang telah dilakukan oleh orang Kedah untuk mendapatkan semula kerajaan Kedah, tetapi hasilnya negatif. Semakin hari, semakin ramai rakyat Kedah yang terkorban. Melihat perkembangan situasi tersebut, Tengku Anom Paduka Raja Jambangan berpendapat bahawa perkara tersebut perlu dihentikan dan baginda perlu mencari idea untuk menyelesaikan masalah tersebut. Tengku Anom ialah anak kepada Tengku Abdul Rahman (raja Limbong) dan Tengku Rahmah (Mohd Zahid Mohd Shah, 1968: 122). Selain itu, Tengku Anom juga pernah ditugaskan menjadi ketua dalam penghantaran bunga emas dan bunga perak ke Ligor.

Sa-bermula maka tersebut-lah Tengku Anom Paduka Raja Jambangan. Ia sedar bahawa maksud orang2 Kedah hendak mengambil balek negeri Kedah dengan jalan berperang dan dengan menghantar langgaran2 besar dan kechil tiada akan memberi apa2 kesan kerana orang2 Kedah sudah berpechah belah. Oleh kerana hal yang demikian itu bermuafakat-lah ia dengan sa-pupu-nya Tengku Seraja Wang dan

anakanda Tuan Syed Hussin chuchu kapada Tengku Dhia-uddin Raja Muda Kayang, hendak pergi ka-negeri Ligor.

(Mohd Zahid Mohd Shah, 1968: 152)

Sultan Kedah menghantar Tengku Anom sekali lagi ke Ligor untuk memperbaiki hubungan antara kedua buah kerajaan seperti pada zaman pemerintahan Seri Paduka Maharaja Derma Raja tanpa ada perasaan untuk membalas dendam di atas perbuatan Ligor itu. Ini kerana kekeruhan hubungan keduanya bukanlah berpunca daripada pemerintah kedua buah kerajaan namun disebabkan hasutan daripada pihak dalaman Kedah sendiri. Oleh itu, Tengku Anom yakin dan percaya, permasalahan ini dapat diselesaikan segera dan mempertautkan semula ikatan diplomatik. Bagi menjayakan misi ini, Tengku Anom dan rakannya telah mengatur kaedah yang paling berkesan untuk menarik semula perhatian Ligor.

Sesampainya Tengku Anom ke Ligor, langkah pertama yang dilakukannya ialah menarik perhatian Chao Phya Nongkon Sri Tamrat, iaitu Raja Ligor. Setiap hari, Tengku Anom akan mengadap Chao Phya Nongkon Sri Tamrat (Raja Ligor) dan melakukan perkara kebaikan dalam memikat hati raja tersebut. Hasilnya, Chao Phya Nongkon Sri Tamrat terkesan dengan kebaikan yang ditunjukkan oleh Tengku Anom lalu melantik Tengku Anom menjadi ketua kepada orang Kedah yang telah ditawan oleh orang Siam semasa peperangan antara kedua kerajaan berlaku (Mohd Zahid Mohd Shah, 1968: 153). Dalam hal ini, wujudnya unsur kepercayaan dan keyakinan kepimpinan Raja Ligor terhadap Tengku Anom. Selain itu juga, bagi merapatkan lagi ikatan diplomatik antara kedua buah kerajaan, Tengku Anom mencadangkan untuk mengahwinkan Tengku Aishah, iaitu anak kepada Tengku Long Puteh dan Tengku Jam-Jam (Mohd Zahid Mohd Shah, 1968:148) yang berada di Ligor dengan Tuan Syed Hussin (Kedah) serta memohon perkahwinan tersebut diadakan di balai penghadapan Raja Ligor dengan mengikut adat istiadat perkahwinan Melayu. Cadangan tersebut disambut baik dan diperkenankan oleh Raja Ligor.

Selain bertujuan merapatkan hubungan, Tengku Anom juga ingin menunjukkan kepada Raja Ligor tentang adat budaya orang Kedah khususnya dalam aspek adat-istiadat perkahwinan Melayu yang kaya dengan protokol dan penuh dengan kesopanan. Justeru, hal tersebut akan mendekatkan jiwa Melayu Kedah dengan jiwa orang Ligor. Menurut Hassan Ahmad (2006: 19), budaya lahir dari pemikiran manusia, daripada imiginasi kreatif manusia, dari pengalaman bersama anggota itu berinteraksi dengan alam sekelilingnya dan daripada pengalaman itu, manusia membentuk pandangan hidupnya, mencipta nilainya, falsafah hidupnya tentang pelbagai prinsip.

Hasilnya, segala perancangan untuk memulihkan hubungan diplomatik antara Kedah dan Ligor mendatangkan impak positif apabila Chao Phya, Raja Ligor dengan rela hati berundur daripada kerajaan Kedah yang ditawan oleh baginda kepada Tengku Anom dan bersetuju untuk memulihkan hubungan diplomatik antara dua kerajaan dengan bersyarat. Syarat yang diberikan oleh Chao Phya Nongkon Sri Tamrat ialah Kedah perlu menghantar bunga emas dan bunga perak tiga tahun sekali ke Ligor. Tengku Anom bersetuju untuk memenuhi syarat tersebut. Buktinya:

Sa-telah dudok berkata2 sa-ketika maka titah Chao Phya raja Ligor kepada Tengku Anom, “Pada hari ini Tengku Raja Jambangan terima balek-lah negeri Kedah serta sakalian ta’alok-nya, dan tiada lagi termasuk di-bawah perintah Siam, melainkan

Tengku Anom mahu-lah hantarkan bunga emas, bunga perak tiap2 tiga tahun sekali mengikut adat lama seperti yang telah di-adatkan oleh Raja2 yang terdahulu sa-bagai tanda kaseh berkasehan dan bersetia.”

(Mohd Zahid Mohd Shah, 1968: 159)

Sehubungan dengan itu, terdapat faktor penarik yang menyebabkan Ligor menyerahkan semula Kedah kepada Tengku Anom dan seterusnya menjalinkan semula ikatan diplomatik. Faktor pertama ialah kepemimpinan dan tingkah laku yang beretika. Menurut Aronson (2001: 244); Kanungo (2001: 257); Trevino, Brown dan Hartman (2003:5) dalam sesebuah organisasi, sikap, dan tingkah laku pemimpin memberi impak kepada perlakuan anggota organisasi dan seterusnya akan mempengaruhi prestasi organisasi. Organisasi di sini diibaratkan seperti sebuah kerajaan. Selain itu, bentuk interaksi yang lancar dan sempurna, pastinya memainkan peranan yang cukup besar kepada pembangunan sumber manusia dalam organisasi tersebut (Wan Idros Wan Sulaiman & Maizatul Haizan Mahbob, 2015: 5). Oleh kerana, etika dan ciri kepemimpinan yang ditunjukkan oleh Tengku Anom telah membantu mempengaruhi pendirian Raja Ligor dan berpendapat prestasi Tengku Anom sebagai pengganti atau wakil Kedah ke Ligor adalah tepat. Tanpa rasa ragu-ragu, Raja Ligor pun menyerahkan semula pemerintahan Kedah di bawah tanggungjawab Tengku Anom serta Raja Ligor yakin urusan diplomatik antara kedua kerajaan akan berjalan dengan lancar pada masa akan datang.

Dengan usaha Tengku Anom itu telah mengubah warna kehidupan rakyat Kedah, iaitu daripada gelap kepada terang, daripada berajakan keturunan Ligor kepada bersultankan semula keturunan Kedah dan daripada peperangan kepada hubungan pendamaian. Kesimpulannya, kaedah mempertautkan semula ikatan diplomatik yang diusahakan oleh Tengku Anom ini merupakan kaedah kepemimpinan diplomatik yang terbaik dan dapat menyelesaikan konflik antara kerajaan tanpa unsur kekerasan.

Ketiga-tiga kaedah yang digunakan di atas adalah untuk mewujudkan unsur penyelesaian sesama kerajaan. Kaedah-kaedah ini bertepatan dengan prinsip yang terdapat dalam teori hubungan antarabangsa yang diketengahkan oleh ‘AbdulHamid ‘A. AbuSulayman iaitu; (1) toleransi, (2) hubungan damai dengan negara lain, (3) keamanan, sokongan bersama, dan kerjasama serta, (4) menghormati serta memenuhi iltizam. Dengan penggunaan kaedah tanpa paksaan terhadap kerajaan luar untuk menerima hubungan diplomatik, matlamat teori ini tercapai apabila kerajaan yang menjalinkan hubungan tersebut masing-masing bertanggungjawab menjaga keamanan dan mengambil sikap bertolak ansur dalam menyelesaikan masalah yang timbul. Apabila sikap ini menjadi amalan sultan atau pembesar Melayu, maka secara tidak langsung terbentuklah rasa hormat antara satu sama lain dan sekali gus berkerjasama untuk mencapai objektif atau matlamat yang telah dipersetujui semasa proses hubungan diplomatik berlangsung.

KESIMPULAN

Kepemimpinan diplomatik pemerintah kerajaan Kedah dalam *Al-Tarikh Salasilah Negeri Kedah* mencerminkan keintelektualan pemerintah dalam menguruskan dan mengukuhkan pentadbiran

kerajaan, khususnya dalam hubungan diplomatik. Terdapat pelbagai kaedah yang diaplikasikan oleh pemerintah kerajaan sama ada dalam melangsungkan, mengekalkan mahupun memperbaiki hubungan tersebut. Ini menunjukkan bahawa hubungan diplomatik itu sememangnya penting dalam menguatkan sesebuah pentadbiran kerajaan. Kaedah tiga dalam satu, transformasi hubungan permusuhan kepada pendamaian, dan pertautan semula ikatan diplomatik merupakan kaedah kepemimpinan diplomatik yang dominan dalam naskhah ini yang melibatkan hubungan Kedah dengan Ligor dan Aceh. Dua buah kerajaan yang mempunyai kekuatan dari aspek pertahanan dan ekonomi. Oleh itu, tidak mustahil Kedah menitikberatkan hubungannya dengan kerajaan tersebut. Penulisan ini tidak tertumpu sahaja kepada kaedah kepemimpinan tersebut namun juga merangkumi keberkesanan pelaksanaan kaedah tersebut. Implikasinya, pemerintah Kedah berjaya dalam mengaplikasikan kepemimpinan diplomatik dalam urus tadbir kerajaannya.

RUJUKAN

- Abdul Aziz Hussin. 2010. *Panduan Umum Undang-undang Jenayah di Malaysia*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka, Edisi Kedua.
- AbdulHamid A. AbūSulaymān. 1987. *Towards an Islamic Theory of International Relations: New Directors for Methodology and Thought*. Herndon VA: International Institute of Islamic Thought.
- Abdullah Hassan & Ainon Mohd. 2005. *Kemahiran Interpersonal Untuk Guru*. Kuala Lumpur: PTS Publications & Distributor Sdn. Bhd.
- Abdullah Zakaria Ghazali. 1996. *Alam Pensejarahan dari Pelbagai Perspektif*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Ahmad Jelani Halimi. 2008. *Sejarah dan Tamadun Bangsa Melayu*. Kuala Lumpur: Utusan Publications & Distributors.
- Ahmad Khoirul Fata. 2012. Kepemimpinan dalam Perspektif Pemikiran Politik Islam. *Jurnal Review Politik*, 2(1), 1-15.
- Aronson, E. 2001. Integrating Leadership Styles and Ethical Perspectives. *Canadian Journal of Administrative Sciences*, 18, 244-256.
- Edmonds, R. 1979. Effective Schools for the Urban Poor. *Educational Leadership*, 36(1), 15-24.
- Gordon, T. 1955. *Group-centered leadership – a way of releasing the creative power of groups*. Boston: Houghton Mifflin.
- Hashim Musa, Salmah Jan Noor Muhammad, Rozita Che Rodi & Nurliayana Zainal Abidin. 2013. Unsur Diplomasi dalam Penulisan Warkah Kesultanan Melayu (Paduka Seri Sultan Ahmad Ibn Sultan Zain Al-‘Abidin). *International Journal of the Malay World and Civilisation*, 1(3), 3-10.
- Hassan Ahmad. 2006. *Ke Arah Kelahiran Melayu Global*. Shah Alam: Alaf 21 Sdn Berhad.
- Ismail Saleh. 2003. *Sejarah Kesultanan Kedah Darul Aman*. Kertas kerja, Bengkel Kajian Naskhah Kesultanan Melayu III, Auditorium Perbadanan Perpustakaan Awam Negeri Kedah, Kedah, Jun.
- Jelani Harun. 2003. *Al-Tarikh Salasilah Negeri Kedah Darul Aman: Muhammad Hassan dan Kepengarangan Istana Melayu Awal Abad ke-20*. Kertas kerja, Bengkel Kajian Naskhah Kesultanan Melayu III, Auditorium Perbadanan Perpustakaan Awam Negeri Kedah, Kedah, Jun.

- Kanungo, R. N. 2001. Ethical Values Of Transactional And Transformational Leaders. *Canadian Journal of Administrative Sciences*, 18, 257-265.
- Manat Solihat. 2015. Kepemimpinan dan Gaya Komunikasi. *JIPSI: Jurnal Ilmiah Ilmu Politik dan Komunikasi*, 4(1), 1-9.
- Md. Yadi Said. 2006. *Mengurus Konflik*. Kuala Lumpur: PTS Professional Publishing.
- Mohamad Faisol Keling & Mohammad Fuad Othman. 2006. *Pengajian Strategi Ilmu Sebagai Disiplin*. Kuala Lumpur: Utusan Publication & Distributors.
- Mohd Zahid Mohd Shah (Peny.). (1968). *Al-Tarikh Salasilah Negeri Kedah*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Mokhtar Muhammad. 2005. *Perhubungan Antarabangsa: Konsep dan Konteks*. Kuala Lumpur: Anzagain Sdn. Bhd.
- Mohd. Isa Othman. 2002. "Al-Tarikh Salasilah Negeri Kedah Dalam Konteks Penulisan Sejarah Kedah" Dlm. my Kedah.Com, 2002 (Atas talian). Muat Turun 15 Mei 2016, dari http://www.mykedah2.com/10heritage/106_2_p2.htm#sub3.
- Muhammad Safwan Mohd A'seri. 2013. *Perlis dalam Teks-Teks Melayu: Suatu Penelitian Awal*. Prosiding Seminar Institusi Raja (SIRaj II): Seminar Raja dan Kerajaan Perlis. Universiti Malaysia Perlis, Pauh Putra, Jun.
- Peter Guy Northouse. 1997. *Leadership : theory and practice*. Thousand Oaks, Calif : Sage Publications.
- Salmah Jan Noor Muhamad. 2015. Warkah Sebagai Medium Diplomatik Kesultanan Melayu Dalam Menjalankan Hubungan Dengan Kuasa Barat. *Jurnal Melayu*. Bil. 14 (1) 2015, 136-148.
- Sinar Harian*. 2011. "Mengimbau sejarah Kota Kayang di Perlis" Dlm. *Sinar Harian Online*, 17 Disember (Atas talian). Muat turun 19 Mei 2016, dari <http://www.sinarharian.com.my/mengimbau-sejarah-kota-kayang-di-perlis-1>.
- Siti Hawa Salleh. 2009. Hikayat Merong Mahawangsa dan Al-Tarikh Salasilah Negeri Kedah: Paparan Ketuanan dan Kekuasaan Melayu Zaman Silam. Kertas kerja, Seminar Kebangsaan Kekuasaan dalam Sastera Melayu Nusantara, Universiti Sains Malaysia, Pulau Pinang, Julai.
- Trevino, L. K., Brown, M., & Hartman, L. P. 2003. A Qualitative Investigation of Perceived Executive Ethical Leadership: Perceptions from Inside and Outside the Executive Suite. *Human Relations*, 56, 5-37.
- Victor A. Pogadaev. 2010. Perjuangan Kesultanan Aceh Mempertahankan Kemerdekaannya: Diplomasi Sulit dan Politik Intrik. *Jurnal Terjemahan Alam & Tamadun Melayu*, 2(1), 182-193.
- Wan Idros Wan Sulaiman & Maizatul Haizan Mahbob. 2015. Hubungan Komunikasi Keorganisasian dengan Perancangan Strategik Modal Insan Universiti Kebangsaan Malaysia. *Jurnal Komunikasi: Malaysian Journal of Communication*, 31(2) 2015,1-14.
- Zulhilmi Paidi & Asrar Omar (Eds.). 2003. *Hubungan Luar Antarabangsa*. Bentong: PTS Publication & Distributors Sdn. Bhd.
- Zulkifly Muda. 2009. *Apa Kata Islam Mengenai Hubungan Sosial*. Batu Caves: PTS Publications & Distributors Sdn. Bhd.

Biodata Penulis:

Salmah Jan Noor Muhammad

Penulis merupakan Pensyarah Kanan Kesusasteraan Melayu tradisional di Jabatan Bahasa Melayu, Fakulti Bahasa Moden dan Komunikasi, Universiti Putra Malaysia. Kajian beliau mengkhusus dalam bidang ilmu diplomatik Melayu, filologi dan kajian manuskrip Melayu, kesusasteraan ketatanegaraan dan undang-undang, epik dan historiografi Melayu.